

Моладзь «базарыла» крэатыўна

Лічба 13 ліпенскага календара, як і трапічны лівень, не перашкодзілі моладзі здзівіць фестывальны Віцебск крэатывам, гатуўнаю навучыць карысна бацьц час... Менавіта 13 ліпеня ў рамках афіцыйнай праграмы міжнароднага фестывалю «Славянскі базар у Віцебску» адбыўся традыцыйны Дзень моладзі.

Нават рэпарцёры, якія пабачылі ўжо шмат што, былі прыемна здзіўлены крэатывам моладзі. Юнакі ў форме Вялікай Айчыннай, захопленыя гісторыяй ваеннага часу, веласпедысты, якія паказвалі фантастычнае майстэрства валодання веласпедам, байкеры — і ўсё гэта каля будынка дырэкцыі «базару» і ўнутры... Такое ўбачыш не кожны дзень.

Александр ПУКШАНСКІ. Фота Надзеі БУЖАН.

Запрашалыні

«ЖЫВЫЯ ШАХМАТЫ»

Упершыню ў Віцебску ў Сусветны дзень шахмат адбудзецца тэатралізаваная шахматная партыя.

— Гульня распачнецца 20 ліпеня а 17 гадзіне. 32 чалавекі — валанцеры з шахматнымі фігурамі ў руках — будуць па камандзе двух гульцоў займаць неабходныя клеткі на дошцы. Апошняя, памерамі 7 на 7 метраў, выраблена з дрэва. А фігуры вышыняй 1 метр зроблены з пластыку. — расказала Ірына ШЫШКОВА, дырэктар Віцебскага абласнога музея героя Савецкага Саюза М. Шмырова. — Гросмайстрамі будуць члены віцебскага шахматнага клуба. Затым усе ахвотныя змогуць пагуляць. У перспектыве магчыма згуляць вялікімі фігурамі стане платнай паслугай.

Першае дакументальнае сведчанне такой гульні датавана 1408 годам, калі пры двары султана Мухамеда адбылося прадстаўленне «жывых шахмат». У Расіі такая партыя ўпершыню адбылася ў загарадным палацы графа Строганова з нагоды прыезду ў Пецярбург шведскага караля Густава IV у 1796 годзе. У Савецкай Расіі першыя «Жывыя шахматы» адбыліся 23 жніўня 1921 года ў Смаленску.

Александр ПУКШАНСКІ.

Практычная экалогія

ЕЖА ДЛЯ... РОЗДУМУ

Экалагічна чыстая сельская гаспадарка — гэта гаспадарка без выкарыстання штучных угнаенняў і пестыцыдаў. Навуковыя даследаванні паказалі, што пестыцыды і штучныя ўгнаенні разбураюць уплываючы на здароўе чалавека і навакольнае асяроддзе, у тым ліку глебу. Таму многія фермеры ў развітых краінах перайшлі на вытворчасць экалагічна чыстай прадукцыі. Яны працуюць з натуральнымі ўгнаеннямі. Для барацьбы з хваробамі і шкоднікамі выкарыстоўваюць севазаврат і натуральных «біялагічных ворагаў». Антыбіётыкі прымяняюць не для прафілактыкі (як у большасці звычайных гаспадарак), а толькі для лячэння хворых жывёл. Стандарты экалагічна чыстай гаспадаркі вызначаюцца незалежнымі нацыянальнымі і міжнароднымі арганізацыямі.

«ЧЫСТЫ» ГАНДАЛЬ — ПА ПЯТНІЦАХ

Вялікі вопыт у прымяненні прынцыпаў экалагічна чыстай сельскай гаспадаркі назіпаючы ў Германіі, у прыватнасці, у горадзе Мюнстэры (зямля Паўночны Рэйн-Вестфалія). Тут ужо даючы і паспяхова працуе Марціна Рых, спецыяліст у галіне харчавання, кіраўнік шэрагу экалагічных праектаў і аўтар зборнікаў рэцэптаў страў з агародніны.

Нейкіх спецыяльных праектаў па здаровым харчаванні ў Мюнстэры няма, хутчэй, іх можна назваць праектамі ў галіне экалагічна сельскай гаспадаркі. Адзін з такіх праектаў — стварэнне рынку чыстых прадуктаў, які паспяхова дзейнічае востры ўжо 11 гадоў. На такім рынку маюць права прадаваць сваю прадукцыю толькі тыя сельгаспадаркі з рэгіёна Мюнстэрланд, якія займаюцца экалагічна чыстым земляробствам (пакуль гэта 5% ад агульных сельскагаспадарчых

становіцца ўсё больш маштабнай і крэатыўнай.

Сёлета гэта пацвердзіў парад моладзевых субкультур, у якім бралі ўдзел прадстаўнікі творчай і спартыўнай моладзі з усіх рэгіёнаў краіны.

Тут можна было ўбачыць біт-баксераў, мастакоў графіці і бодзі-арту, велатрэністаў, скейт-бардыстаў, ролераў, прадстаўнікоў рыцарскіх клубаў, удзельнікаў моладзевых духавых і інструментальных аркестраў, аўтарай і выканаўцаў бардаўскай песні, поп і рок-гуртоў...

А падчас традыцыйнай партыі традыцыйнай акцыі «Мы памятаем і ганарымся!» усе ўдзельнікі парада ўсклалі кветкі да мемарыяльнага комплексу на плошчы Перамогі і ўшанавалі памяць загінулых вайнінай маўчанні.

Стартаваў Дзень моладзі ўвечары 12 ліпеня. Пад дэвізам «Сустрэкаем Дзень моладзі» на плошчы Перамогі адбылася музычная бітва дэджэў «DJ NIGHT». Удзельнікі грандыёзнай танцавальнай моладзевай вечарыні — лепшыя DJ Беларусі — пераможцы рэгіянальных адборачных тураў, якія праходзілі ва ўсіх рэгіёнах краіны і Мінску ў маі-чэрвені гэтага года, а таксама спецыяльныя госці мерапрыемства — папулярныя DJ'S з Расіі і Бельгіі.

Александр ПУКШАНСКІ. Фота Надзеі БУЖАН.

ВІЯЗНЫЯ ВЫСТАЎКІ ЖЫВЁЛ

Мінскі заапарк праводзіць выязныя лекцыі з дэманстрацыяй жывёл.

Як расказала малодшы навуковы супрацоўнік заапарка Таццяна Ільсавая-Конава, выязныя экспазіцыі могуць быць арганізаваны ў школах, клубах, дзіцячых дамах і інтэрнатах, бібліятэках і іншых установах адукацыі і культуры сталіцы. На падобнай выстаўцы можна будзе ўбачыць звычайнага вожыка, тхара, джаркатыўнага труса, стэпаваю чарапаху, мадагаскарскіх тараканаў, маісавага палаза, мангольскую пясчанку, джаркатыўных кураў і іншых жывёл — усяго больш як 10 відаў.

Праграма таксама прадугледжвае мультымедыю прэзентацыю пра гісторыю стварэння заапарка, віктарыны і загадкі пра жывёл, тэматычныя фільмы.

Можна будзе разгледзець жывёл, паглядзець іх і атрымаць кансультацыю па ўтрыманні гадаванцаў дома.

«Мінск—Навіны»

ПРАЙСЦІ ПРАЗ «БРАЗГУН»

(Заканчэнне. Пачатак на 1 стар.)

«Бразгун» пачынаецца ў хаце Любові Чапелінай — жыхаркі вёскі Норкі. Шмат гадоў ікона Пятра і Паўла стаіць у яе хаце. Некалі ў вёсцы бытаваў абрад пераносу абрачонай свечкі, і гэты абрад раз на год насілі з хаты ў хату. Спачатку неслі да крыніцы. А пасля свят каля гаючай вады зноў неслі (за тры кіламетры)... да новых гаспадароў. З цягам часу Норкі апусцелі, і толькі дзве аплукнікі засталіся ў гэтага абраду: баба Люба і баба Ніна — Ніна Акімаўна Гаспадарова. А абрад, дзякуючы работнікам культуры раёна, узяты пад ахову як гісторыка-культурная каштоўнасць. І гэта велімі радуе Любу і Ніну, іх дзяцей і ўнукаў, якія ў дзень «Бразгуна» заўсёды збіраюцца ў бацькоўскіх хатах.

Адуць і як з'явілася ікона ў вёсцы, раскажаў Анатоль Чапелін — сын Любові Ільініны Чапелінай. Нібыта пецярбургскі вельможа перадаў «Пятра і Паўла» вясковаму старасце. І што на старых картах пазначана і крыніца

«Бразгун» як святое месца. Дзень з'яўлення крыніцы — яе гучнае з'яўленне пачулі нават у наваколных вёсках — стаў святкам «Бразгун». А абрад пераносу свечкі з іконаю ўзнік як абрачонае паджару, якія некалькі разоў ушчэнт вынішчалі Норкі. Пасля абрадаў вёска больш не гарэла. Два гады таму ў суседняй вёсцы ураган дахі з хат пазрываў, а Норкі ацалелі.

Цяпер насіць абрад да крыніцы старым не пад сілу, і яго перавозіць на легкавіку. Ставіць каля крыніцы, каб рытуал асвячэння вады праходзіў пад апейкай нябесных ахоўнікаў Пятра і Паўла. Потым ахвотныя тройка праходзяць (раней прапаўзалі на каленках) пад ёю, каб умацаваць здароўе. Птоўца вады, ходзяць басанож па ручанне, зрываюць галінкі барозак, якія ўпрыгожвалі крыніцу і ікону.

Асабліва частка свята — кірмаш і гулянне. Цяпер людзей забавляе мясцовая мастацкая самадзейнасць, працуюць латкі з салодкімі прысмакамі. Асабліва кра-

нальна спяваў царкоўны хор і ансамбль духоўных спеваў з музычнай школы Чэрыкава. І гэта толькі першыя спробы зрабіць «Бразгун» вялікай падзеяй рэгіёна, вярнуць яму былою славу.

— Мы імкнемся захаваць старажытны абрад, адрадыць забытыя традыцыі і надаць святу новае, сучаснае дыханне, — кажа начальнік аддзела ідэалогіі, культуры і па справах моладзі Кацярына Каркозава.

Родам Кацярына Іванаўна з гэтай жа вёскі Норкі, на «Бразгун», як той казаў, вырасла. Захаваць яго — справа яе гонару.

Заканчваецца «Бразгун» зноў у хаце бабы Любы. У вёсцы вырашлі: няхай Пятро з Паўлам яшчэ гадок пагасцюць у Чапеліных, а там відаць будзе, хто захоча абракацца і возьме свечку і абрад да сябе.

Анатоль КЛЯШЧУК. Фота аўтара.

Чэрыкаўскі раён.

угоддзях Мюнстэрлэнда). Прадукты не з танных, даражэйшыя за звычайна на 20—30%, і цэны залежаць ад таго, дзе купляеш (супермаркет, рынак, сялянская гаспадарка). Вядома, «фермеры-экалагі» зацікаўленыя, каб куплялі менавіта ў іх!

Аднак яны не манапалісты на рынаквалі плошчы Мюнстэра — гандлююць толькі на пятніцах. Серада і субота — дні для гандлю ўсіх фермераў.

Калі чалавек штучна змешвае тое, што ў прыродзе не камбінуецца натуральным чынам, наступствы могуць быць непрадбачанымі.

Пытанне аб карысці і рызыцы геннай інжынерцыі было вынесена на абмеркаванне грамадскаму ўжо напрыканцы 1990-х гадоў. Існуе вялікая колькасць абмежаванняў па прымяненні «зялёнай геннай інжынерцыі», палючы рызыкі, звязаныя з прымяненнем гэтага метаду, адзначаюцца вышэй, чым яго карысць. У сувязі з гэтым прыкладу прыклад, звязаны з парушэннем геннай інжынерцыі ўжываў відаў. У ВТ-кукурузу быў убудаваны ген зямляроўна бактэрыі *Bacillus thuringiensis*, і

яна пачала выпрацоўваць таксін, які забівае некаторыя віды насякомых-шкоднікаў — і гэта кукураза стала ўстойлівай да іх! А ў нашай мясцовасці НЯ-МА гэтых насякомых! Навошта нашым сялянам такая кукураза? Інфармацыі па ГМА яшчэ вельмі мала, і мы не ведаем, як яны паўплываюць на здароўе чалавека, і гэта невядома, згадзіцеся, пахожае. Магчыма, гэтай інжынерцыі сціраюць межы, якія існуюць у прыродзе паміж жывымі арганізмамі — такімі, як жывёлы і расліны, або бактэрыі і расліны. Калі чалавек штучна змешвае тое, што ў прыродзе не камбінуецца натуральным чынам, наступствы могуць быць непрадбачанымі.

СВАБОДНЫЯ АД ГМА

Марціна Рых — актыўны праціўнік ГМА — лічыць яго зборай нябачнага генацыду. Марціна катэгарычная: «Адназначна, я — супраць ГМА!»

Пытанне аб карысці і рызыцы геннай інжынерцыі было вынесена на абмеркаванне грамадскаму ўжо напрыканцы 1990-х гадоў. Існуе вялікая колькасць абмежаванняў па прымяненні «зялёнай геннай інжынерцыі», палючы рызыкі, звязаныя з прымяненнем гэтага метаду, адзначаюцца вышэй, чым яго карысць. У сувязі з гэтым прыкладу прыклад, звязаны з парушэннем геннай інжынерцыі ўжываў відаў. У ВТ-кукурузу быў убудаваны ген зямляроўна бактэрыі *Bacillus thuringiensis*, і

атручаным кормам для жывёл — праціўнік ГМА сцвярджаюць, што падобнага не здаралася ў Германіі да пачатку выкарыстоўвання генетычна мадыфікаваных сельскагаспадарчых. Сельская гаспадарка краіны адраагавала на такі настрой спажываўцаў, і ў 2003 годзе было створана каля 90 зон, свабодных ад ГМА. 30 з якіх знаходзіцца ў Баварыі. Мэтай праграмы з'яўляецца падтрымка фермераў у справе стварэння гаспадарак без выкарыстання ГМ-культур. Фермеры бяруць на сябе добраахотны абавязальнасць не вырошчываць ГМА — і гэта юрыдычна замацоўваецца ў выглядзе кантракту.

Першымі рэгіёнамі, свабоднымі ад ГМА, у краіне сталі Варбель-Рэкіц і Шарфхайд-Хорын у паўночна-ўсходняй частцы Германіі. Сёння агульная плошча гэтых тэрыторый складае ўжо больш як 600 тыс. га сельскагаспадарчых зямляў. Калі ўлічыць таксама лясныя ўгоддзі і ахоўныя прыродныя тэрыторыі, то атрымаецца, што сёння ў Германіі ад ГМА свабодна 1,25 млн га.

У 2004 годзе было вырашана зрабіць зонай і рэгіёнам, свабодным ад ГМА, горад Мюнхен. З агульнай сельскагаспадарчых плошчай у 3000 гектараў Мюнхен з'яўляецца адным з самых вялікіх сельскагаспадарчых раёнаў. На плошчы ў 1000 гекта-

- Ужыванне прадуктаў з ГМА можа прывесці да з'яўлення алергічных рэакцый, прытым зусім не бяскрыўдных. Вось, напрыклад, у ЗША, дзе ГМ-прадукты свабодна ужываюцца ў ежу, ад алергіі пакутуюць каля 70% насельніцтва. У Швецыі, дзе такія прадукты пад забаронай, усяго толькі 7%. Наўрад ці гэта супадзенне.
- Наступствам прыёму ў ежу прадуктаў з трансгенамі з'яўляецца і парушэнне структуры слізістай страўніка, з'яўленне ўстойлівай да антыбіётыкаў мікрафлоры кішчэніка.
- Яшчэ адным наступствам можа стаць панжэннае імунітэту ўсяго арганізма (70% імунітэту чалавека — у кішчэчніку), а таксама парушэнне абмену рэчываў.
- Трансгены маюць уласцівасць убудовываць у гены апарат мікраарганізмаў кішчэніка, а гэта ўжо мутацыя. Як вядома, менавіта мутацыі клетак прыводзяць да развіцця ракавых клетак.

Усе вышэйпералічаныя наступствы не з'яўляюцца гарантаванымі пры прыёме ежы з ГМА. Існуе толькі пэўная рызыка развіцця такіх захворванняў. Каб даказаць усё наступствы ужывання прадуктаў з ГМА, неабходна 40—50 гадоў. Таму, каб не нажыць сабе праблем і хвароб, будзе не лішняй некаторая асцярожнасць падчас выбару прадуктаў харчавання. Хоць многія навукоўцы, якія займаюцца гэтай праблемай, запэўніваюць, што ў фарбаванні з ежай, якая змяшчае кансерванты, ароматызатары і парабавальнікі, ежа з ГМА наогул бяскрыўдная, а патэнцыйна небяспечны ўяўляюць толькі ГМ-мікраарганізмы, якія ўзаемадзейнічаюць з мікрафлорай кішчэніка.

раў вядзецца экалагічна чыстая гаспадарка. Таксама аказваецца падтрымка фермерам, якія не прымяняюць ГМА, з боку каталіцкай і евангеліскай царквы і Баварскага саюза садоўдаў. Горад можа самастойна прымаць рашэнне аб невываранні культуры, якія змяшчаюць ГМА, на сваіх пасяўных плошчах. Такім чынам, усё арандатары сельскагаспадарчых плошчаў абавязаны адмовіцца ад выкарыстання ГМА — яны падпісалі дадаток да кантракта арэнды: «Я адмаўляюся ад выкарыстання сельскагаспадарчых культур, што змяшчаюць ГМА».

Асабліваю ўвагу нямецкія актывісты надаюць барацьбе з вытворчасцю мадыфікаванай соі кукурузы. Гэтая сельгаскультура, з'яўляючыся мадыфікаванай, трапляецца ў корм жывёлы, далей (па ланцужку) застаюцца ў арганізме жывёл, што ў канчатковым выніку прыводзіць да з'яўлення ГМ-прадукту на сталях у выглядзе мяса, як аб малака.

Федэратыўная Рэспубліка Германія пераўтварыла Дзірэктывы ЕС у свой закон аб геннай інжынерцыі. Гэты закон цяпер рэгулюе пытанні, звязаныя з ГМА. Асноўная частка гэтага закона — агульнадаступны рэестр месцаў размешчэння вытворчасці ГМА. У гэтым рэестры, які таксама размешчаны

у Інтэрнэце, паказаны ўсе сельскагаспадарчыя плошчы, на якіх вырошчваюцца культуры, што змяшчаюць ГМА.

ТОЛЬКІ ТЭОРЫЯ?

З іншага боку, павялічваюцца ціск з боку індустрыі і Сусветнай гандлёвай арганізацыі на агульную палітыку з мэтай аблегчыць увядзенне «зялёнай геннай інжынерцыі».

Скажаць афіцыйна, што ГМА шкодна, не можа ніхто. Часцей за ўсё ўжываюцца такія тэрміны, як «патэнцыйна небяспечны». Каб зрабіць заяву аб шкодзе ГМА, неабходна прывесці прыклады і маштабнае даследаванні і эксперыменты. Сёння навукоўцы маюць толькі некаторыя «тэорыі аб наступствах».

Сам па сабе трансген, з'яўляючыся чалавекам, ніякай бачнай шкоды не наносіць, бо ўбудавана ў гены код людзей не можа. Ён можа толькі «букаць» па арганізме жывёл, што ў канчатковым выніку прыводзіць да з'яўлення ГМ-прадукту на сталях у выглядзе мяса, як аб малака.

Федэратыўная Рэспубліка Германія пераўтварыла Дзірэктывы ЕС у свой закон аб геннай інжынерцыі. Гэты закон цяпер рэгулюе пытанні, звязаныя з ГМА. Асноўная частка гэтага закона — агульнадаступны рэестр месцаў размешчэння вытворчасці ГМА. У гэтым рэестры, які таксама размешчаны

Таццяна ЛЫЧАГІНА

«НОВАЯ ЕЖА»: ВЫБІРАЙЦЕ САМІ

Васіль ЦЫГАНКОЎ, загадчык аддзела гігіены харчавання Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтру гігіены:

— Паводле рэкамендацый міжнародных арганізацый, харчовая прадукцыя з генетычна мадыфікаваных кампанентаў залічваецца да катэгорыі «новай ежы», адзначае Цыганкоў і азначаюцца ацэнныя абарачэння. У Беларусі для вырашэння праблем кіравання якасцю здароўя насельніцтва дзейнічаюць законы «Аб якасці і бяспецы харчовай сыравіны і харчовых прадуктаў для жывячых і здарова чалавека» і «Аб бяспецы генна-інжынернай дзейнасці». Адным з элементаў дзяржаўнага рэгулявання генна-інжынернай дзейнасці выступае маркіроўка генетычна мадыфікаваных прадуктаў.

Заканадаўствам не прадугледжана адсочванне колькасці генетычна мадыфікаваных кампанентаў у харчовых прадуктах. Пры выяўленні любой колькасці на кожнай адзінцы спажывецкай тары — напрыклад, зтыткі, ярылку, павіны ўказвацца звесткі аб тым, што харчова сыравіна і харчовы прадукт з'яўляюцца генетычна мадыфікаванымі або змяшчаюць генетычна мадыфікаваныя кампаненты.

У 2005 годзе ў Мінску мясцовым узроўні праводзіцца маніторынг харчовай сыравіны і харчовых прадуктаў на наяўнасць ГМ-крыніц. Цэнтрамі гігіены кантралююцца прадукты і сыравіна, якія змяшчаюць сою і кукурузу. Асноўная колькасць прадуктаў, у якіх санітарная служба выяўляе ГМ-крыніцы, завезена ў нашу краіну з-за мяжы. Праведзеныя даследаванні

Святлана БАРЫСЕНКА.